

הצפה רגשית של הפוליטי

עמליה סער

שבעה באוקטובר ממוסגר בשיח הציבורי היהודי בישראל כקו פרשת מים טראומטי שהתגובה הלגיטימית היחידה כלפיו, בארץ ומחוצה לה, היא הכרה חוזרת ונשנית בקורבנות הישראליים. אך החיבור בין הפרדיגמה הטראומטית למישור הפוליטי, ובין הטראומה האישית להתנהלות המדינית והצבאית הלאומית, משבש את היכולת לקיים דיון פוליטי ביקורתי וענייני על מדיניות הממשלה והצבא ביחס למלחמה, כמו גם ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני

דצמבר 2024

מהלך המלחמה הנוכחית התרחשה פלישה מסיבית של שיח רגשי לשיח הפוליטי בישראל. בראש ובראשונה התבסס שיח זה באמצעות פרדיגמת הטראומה וסביבה. נדמה כי מאז שבעה באוקטובר, הטראומה נמצאת בכל מקום בישראל. היא ניבטת אלינו מכותרות העיתונים, מתנגנת בתוכניות הרדיו והטלוויזיה, מתגלגלת באינטנסיביות ברשתות החברתיות, עולה שוב ושוב בשיחות חולין ובשיחות סלון, וזוכה לתילי תילים של מאמרים אקדמיים, סימפוזיונים, פאנלים ועוד. הניתוח שאציג כאן מתייחס לטראומה, וליתר דיוק - ל"טראומה לאומית", כאל "תסריט מפתח" בתרבות הישראלית, כלומר כביטוי פופולרי, שיש לו מופעים רבים בקבוצת תרבות מסוימת והוא מעורר תגובות רגשיות וערכיות חזקות. חשוב להדגיש: הבחירה להתמקד בטראומה לאומית כבתסריט מפתח אינה מכחישה את קיומה של טראומה כחוויה קונקרטית. טראומה כחוויה מתקיימת בראש וראשונה במרחבים פרטיים: בקליניקות, בחדרי המיטות, בשינה שאיננה, ביחסי הורות, זוגיות וחברות שמתפרקים, בבדידות הדוממת שאי אפשר לתקשר במילים. טראומה כחוויה היא קשה וקרובה, אך היא איננה מושא הניתוח שלי. לעומת זאת, טראומה לאומית כתסריט מפתח מתקיימת במרחב הציבורי, ובהיותה תסריט מפתח, היא מנסחת עבורנו מה חשוב (ומה פחות) ומה ראוי שנעשה (או נימנע מלעשות) לגביו.

בשיח הציבורי היהודי בישראל - בימין, במרכז ובשמאל הציוני - השבעה באוקטובר ממוסגר כקו פרשת מים טראומטי שהתגובה הלגיטימית היחידה כלפיו, בארץ ומחוצה לה, היא אך ורק הכרה חוזרת ונשנית בקורבנות הישראליים. אני רוצה להידרש לשאלה מה אותה פלישה של שיח רגשי עושה ליכולת שלנו לדבר

פוליטיקה ביקורתית. לטענתי, החיבור שנעשה כיום בישראל בין הטראומה האישית לאלימות הלאומית הוא חלק מתהליך רחב יותר, שאותו אכנה "התמרה רגשית של הפוליטי" - התמרה מלשון תמורה או טרנספורמציה, ובמילים פשוטות: הנטייה לדבר על רגשות במקום לדבר על פוליטיקה, או לדבר על סוגיות פוליטיות בשפה עמוסה רגשית. ההתמרה הזאת, אני רוצה לטעון, משבשת את יכולתנו, האזרחים, לקיים דיון פוליטי ביקורתי וענייני על ההתנהלות המדינית והצבאית של ישראל ביחס למלחמה, ובאופן רחב יותר - ביחס לסכסוך הישראלי-פלסטיני.

אמנם לכאורה, הישראלים ממש לא נרתעים מלדבר על פוליטיקה: הפגנות ענק מתקיימות נגד הממשלה ונגד ראש הממשלה, ויש תביעה ציבורית קולנית להקמת ועדת חקירה ממלכתית על תפקוד הצבא והדרג המדיני. אבל בו בזמן, ביקורת פוליטית על ניהול הסכסוך - על ההקשר העמוק של הכיבוש והמצור על עזה, ועל האלימות היומיומית של ישראל בשטחים הכבושים - מוכלת כשוליים הזויים במקרה הטוב, ומוקעת כבגידה במקרה הפחות טוב. גם ביקורת על רמת האלימות של צה"ל, שהגיעה לקיצוניות חסרת תקדים, לא נשמעת בציבור הישראלי. רבות שותקות מחשש להסתה ופיטורין, אבל בעיקר - בעיקר - רוב היהודים והיהודיות בישראל שותקות כי "כולנו כאן בטראומה" וכי אנחנו חרדות עד קצות עצבינו לגורל החטופות והחטופים, ולגורל החיילים והחיילות (טראומה כחוויה קונקרטית). ואנחנו שותקות מפני שטראומה לאומית מובנית כמשחק סכום אפס, ואם נדבר נגד המלחמה או נזדהה עם הטראומה של הצד האחר ניתפס כמי שמכחישות את הסבל של עמנו, ובכך, בהכרח, כמי שפועלות נגדו.

הגם שרגשות תמיד מילאו תפקיד מרכזי בלאומיות, התפקיד שהטראומה הלאומית ממלאת כעת בציבוריות הישראלית הוא ספציפי. הפופולריות העצומה של מושג הטראומה הלאומית בתקופה שאחרי אוקטובר 2023 משקפת המשך או התעצמות של מה שיוליה לרנר ומישל ריבקין-פיש כינו "הריגושיזציה של מרחבים ציבוריים"^[1], תופעה שכשלעצמה היא חלק מהתפנית הרגשית של הקפיטליזם המאוחר, המתאפיין בפלישה של השיח הרגשי למכלול הספרות של הקיום החברתי: הכלכלית, החינוכית, הדתית, הצרכנית, התרבותית והפוליטית. בהקשר של זו האחרונה, החיבור הטמון במושג הטראומה הלאומית בין הרמה האישית לפוליטית הוא מתעתע. מצד אחד ניכרת בו מגמה ברורה של פוליטיזציה של הסבל: המושג מעגן חוויות קשות, הכרוכות בבדידות עמוקה, בתוך החיבוק החם של הקולקטיב, וכך לרגע הוא מבטיח הכרה במה שאי אפשר להלביש במילים. כמו כן, החיבור של האישי והלאומי מכניס את הפוליטיקה ישירות לתוך הקליניקה, ובכך נדמה שהוא מפר עיקרון יסודי בהיגיון הפסיכולוגי הקלאסי, שמעדיף להתמקד בעולמו הפנימי של האינדיווידואל.^[2] מצד שני, למרות הפוטנציאל הרדיקלי שטמון בפוליטיזציה של הטראומה, הכריכה של הטראומה הפרטית בזו הלאומית היא כיום חלק מההשתלטות הכללית של שיחים פסיכולוגיים על האופן שבו מדברים בישראל על מלחמה. כניסה זו של השיח הפסיכולוגי לתחום הפוליטי מסיטה את השיח על המלחמה מן הפוליטי אל התחום הנפשי, האישי בהגדרה, ובתורה מאפשרת, כאמור, השתקעות בעמדה קורבנית מצדיקת-כול.^[3]

בצד היותה מטבע לשון פופולרי, "טראומה" בכלל, ו"טראומה לאומית" בפרט, הפכו להיות סוג של מומחיות ומקור לגיוס משאבים - כסף, יוקרה, קשרים. בשדות הטיפול והאקדמיה הן מגייסות תקציבי עתק ומזינות קריירות, מאמרים ומעבדות; עבור האזרחים, הטראומה הלאומית מהווה קריטריון לזכאות לטיפול פסיכולוגי או למענקי שיקום; ועבור רשויות מקומיות שונות היא צינור להקמה ולפיתוח

של מגוון שירותים. כך עבר המושג מיסוד משמעותי. אחד הסוכנים המובילים את תהליך המיסוד הוא ארגון נט"ל - נפגעי טראומה לאומית - שקם ב-1998 כ"עמותה אפוליטית" (כך באתר הבית של הארגון) כדי להציע טיפול נפשי לנפגעי טרור ומלחמה ולאנשים במעגלים הסובבים אותם, מתוך "תחושת ההזדהות ולקידת האחריות שלנו כחברה כלפי כל אותם האזרחים שמתמודדים עם ההשלכות הנפשיות של מציאות החיים הביטחונית בארץ". ב-26 השנים שחלפו מאז נוספו בארץ מאות אם לא אלפי מטפלות ומטפלים, וצמחו מומחים ושירותים שפועלים בממשקים שונים עם המדינה והמגזר הפילנתרופי. במקביל, טראומה לאומית בישראל של שנות האלפיים נוכסה על ידי פוליטיקאים, על ידי השוק ועל ידי הממסד המדינתי. במאמר חריף שהתפרסם לאחרונה טוענת נעמי קליין שבישראל שאחרי אוקטובר 2023, שיח הטרומה הלאומית משמש בידי ממשלת ישראל כנשק מלחמה, והמדינה משתמשת - עוד יותר מבעבר - בטרומה של השואה כדי לקושש תמיכה בינלאומית במדיניות המלחמה שלה, לחסום ביקורת על התוקפנות הצבאית הישראלית ולהכחיש את הסבל הפלסטיני.^[4]

בלי לחלוק על עובדת הטרומה שגרמה מתקפת חמאס לאוכלוסייה היהודית בארץ, אני טוענת שההתמקדות הלא פרופורציונלית של השיח הציבורי והפוליטי בישראל ברגשות מאפשרת הימנעות משיחה על האחריות הפוליטית של מדינת ישראל לאי-ביטחוננו. שכן עם רגשות, לכאורה, אי-אפשר להתווכח, וכשמישהי בטרומה, לא לגיטימי לדרוש ממנה להכיר בתוקפנות ובעוולות שגרם הצד שלה עצמה. אפשר אמנם להבין מדוע מפתה לחשוב ולפעול מתוך התפיסה של "טרומה לאומית", שהרי מתקפת שבעה באוקטובר הייתה מטלטלת באופן קיצוני. היקף הרצח, האונס, הברוטליות, העובדה שאנשים הותקפו בבתייהם או בשעה שהיו במסיבת טבע, העובדה שאלה היו אזרחים, כולל ילדים ותינוקות - כל העובדות האלה מזויעות. נוספות אליהן העובדה שהצבא לא הגיע בזמן; השנאה הנוראה, הגולמית, של התוקפים; סרטוני הזוועה; השבועות הראשונים עם מאות הנעדרים; חלקי הגופות, שרידי הדנ"א. אלה הם דברים מעוררי חלחלה. נימוק נוסף הוא התגובה הפלובית של השמאל האינטלקטואלי בצפון הגלובלי, שסירב לעצור, ולו לרגע, ולהכיר בפגיעה בישראלים. חוסר היכולת המוחלט, גם מצד חברים אישיות בחו"ל, להכיר בכאבם של הישראלים, והעמדה הפשטנית, המהותנית, של רעים מול טובים, שהביאה אנשי ונשות שמאל רבות בעולם להכחיש את מעשי האונס והטבח ולהתעקש לראות בחמאס ארגון שחרור לאומי ותו לא, הם בעייתיים, שלא לומר נגועים במוסר כפול. אני יכולה להבין איך התגובה המופרכת הזאת גרמה לכל כך הרבה ישראלים להתחפר ולזעוק את הטרומה במלוא הגרון. עוד נימוק הוא המלחמה עצמה, והקשר הקרוב, הראשוני, של כל כך הרבה ישראלים אליה: החיילים והחיילות הם הרי הבנים, האחים, האבות, האחייניות. וכל כך מפחיד לחשוב שהם בתוך התופת. הרבה מהם חוזרים מעזה, מלבנון או מהגדה המערבית עם פוסט-טרומה, והחיים מתהפכים עבורם ועבור אלה שאוהבים אותם. נוסף על כך, בישראל הקטנה, המפונים הרבים, הפצועים, ההרוגים ומשפחות החטופים אינם אנונימיים אלא אנשים אמיתיים, ובדרך זו או אחרת רבים מאיתנו מכירים אותם אישית.

ועדיין, למרות הסיבות החזקות והמשכנעות לשיח הטרומה הלאומית, השאלה "את מה הוא משרת?" צריכה להישאל. לטענתי, כאמור, השיח הזה מחולל התמרה רגשית של הפוליטי, וזו משמשת מנגנון מתוחכם להשתקה של ביקורת פוליטית. נשים לב להנחות היסוד התרבותיות המלוות את מושג הטרומה (אני כותבת "הנחות יסוד תרבותיות" כדי לחדד שמדובר במוסכמות פופולריות): אחת היא

שעם רגשות אי-אפשר להתווכח. השנייה היא שפגיעה טראומטית היא דבר שכמעט אינו ניתן לריפוי. והשלישית, שנגזרת מהקודמת, היא שקשה לדרוש מהאדם הפגוע דין וחשבון, ולהפך - חובה עלינו להבינו ולהכילו. אלה הן הנחות אינטואיטיביות שטבועות עמוק בהיגיון התרבותי שלנו. מכאן שאם נאמץ את מושג הטראומה בגרסתו המורחבת של "טראומה לאומית", הרי גם ישראל, כמדינה, תמיד הייתה ותמיד תישאר פוסט-טראומטית (כאמור, טראומה כמעט אינה ניתנת לריפוי), מה שהופך אותה לפגיעה באופן אינהרנטי, כזאת שאין לדרוש ממנה דין וחשבון.

ההתמקדות הזאת בפגיעות של ישראל משבשת את היכולת של ישראלים רבים להכיר בכך שבמובנים אובייקטיביים שונים - גודל הצבא, היקף הנשק, הכלכלה, הטכנולוגיה, התמיכה האמריקאית - ישראל היא הצד החזק בסכסוך, ושהיסטורית ישראל כובשת את הפלסטינים, מנשלת אותם באופן אקטיבי, גוזלת את כספם ומשיתה עליהם בפועל אלימות צבאית כבר 76 שנה, מתוכן קרוב לעשרים שנה של מצור חריף על עזה. התפיסה של ישראל כמדינה בפוסט-טראומה גוזרת שהזכות של ישראל להגן על עצמה היא בבחינת צ'וק פתוח. אם הדבר אומר לשטח את עזה, זה לא נתון לוויכוח. אם מיטוט של מנהרות כרוך בתקיפה של בתי חולים ובתי ספר, זה לא נתון לוויכוח. אם שחרור של חטופות - חיות או מתות - כרוך בהפגזה של מחנות אוהלים והרג של מאות אנשים בתקיפה יחידה, גם זה לא נתון לוויכוח. ואם בעזה ילדים נותרים בלי גפיים, בלי הורים, בלי אוכל - בטראומה - גם זה לא מהווה שיקול. זו צריכה להיות בעיה של חמאס. "הם היו צריכים לחשוב על זה קודם", כלשון הביטוי הישראלי הפופולרי. במילים אחרות, ההתמרה הרגשית של הפוליטי משתיקה את האופציה לדיון פוליטי מוסרי או פרגמטי.

נוסף על כל אלה, במסגרת ההתמרה הרגשית של הפוליטי, טראומה לאומית משמשת גם כמכשיר שיטור שפועל לפי ההיגיון הבא: נקיטת עמדה פוליטית נגד המלחמה מובנית כבגידה בקולקטיב הפגיע. המחויבות להכיר בפגיעות של הישראלים אוסרת להכיר באלימות שלהם, והבעת הזדהות עם הסבל הפלסטיני מובנית כנקיטת עמדה פוליטית נגד ישראל. במילים פשוטות יותר, יש טראומות שאפשר ורצוי לדבר עליהן, אבל בה בשעה יש טראומות אחרות שאסור באיסור חמור לדבר עליהן. בזמן המלחמה קרוב בישראל מקרים רבים שבהם נרדפו נשות ואנשי מקצוע פלסטינים מקרב אזרחי ישראל, גם בתחומים היוקרתיים ביותר כמו משפטים, הייטק או רפואה, כאשר ביטאו הזדהות רגשית עם תושבי רצועת עזה. במקרים לא מעטים הספיקה החלפה של תמונת הפרופיל בפייסבוק בריבוע שחור, או לייק לידיעה חדשותית על ילדים עזתיים שנהרגו, כדי שאישה תקבל שימוע לקראת פיטורין, תושעה מלימודים או מהוראה באוניברסיטה, תקבל מאות הודעות שטנה ולעיתים גם איומים ישירים, ותחוור unfriending ממשי ומטפורי מצד ידידים יהודים ותיקים.^[5]

זאת ועוד, גם מקרים של אי-הבעה פומבית של הזדהות רגשית עם הטראומה היהודית פתחו פתח לעונש. ראו למשל את קבוצות הווטסאפ שקיימות בכל מקום עבודה. פלסטינים ופלסטיניות אזרחי ישראל חשים מצוקה בעקבות התפנית הלאומנית האגרסיבית של הקבוצות הללו, כשעמיתים משתפים לינקים של שמחה לאיד על פגיעות בפלסטינים וסיסמאות עם קריאות מפורשות "לחסל את כולם" בעזה. מאחר שעזיבה של הקבוצה עלולה להתפרש כמהלך בוטה מדי, רובן פשוט עושות mute ונשארות בקבוצה כמשתתפות פסיביות. אבל לפעמים זה לא מספיק. מהנדסת בחברת הייטק סיפרה שאחד הקולגות התקשר לתחקר אותה למה היא לא כותבת כלום בקבוצה. לתדהמתה, כשאמרה לו "אני הרי אף פעם לא

מדברת על פוליטיקה, כמה שנים אתה כבר מכיר אותי? אנחנו הרי שותים קפה ביחד כל בוקר ואף פעם לא דיברתי פוליטיקה", הוא ענה לה "כן, אבל עכשיו מלחמה, וזה לא מספיק. ואם לא תתחילי לכתוב, יכול להיות שמישהו יגיד להורים שלך שאת לסבית, והם כבר יעשו את העבודה בשבילנו." זה לא היה מקרה יחיד.^[6]

אם כן, ההתמרה הרגשית של הפוליטי, שבמקרה של היהודים מתבטאת בעיקר בשיתוק היכולת לבקר את המהלכים הצבאיים והמדיניים של ישראל, מיתרגמת במקרה של אזרחי ישראל הפלסטינים למשטור בוטה ומפורש של רגשות. עורכת דין שעובדת במשרד תל-אביבי מספרת שלמרות הליברליות של הקולגות שלה, היא מקפידה מאוד לא להיחשף רגשית. לדבריה, "הם כל הזמן מחפשים סימנים לראות מה אני באמת מרגישה, אז אני כל הזמן מקפידה להתאפר ולחייך כאילו שהכול טוב. ביום שלמחרת הטבח ברפיח, למשל, הגעתי למשרד לבושה כמו מיליון דולר. אני לא אתן להם לראות אותי כואבת".^[7]

בחזרה לחברה היהודית, שבה עוסק מאמר זה. בישראל של אחרי אוקטובר 2023, טראומה לאומית היא כאמור תסריט מפתח: רעיון פופולרי שמעורר תגובות רגשיות חזקות, מארגן את תפיסת המציאות לגבי נושא מסוים, ומתווה דרכים ראויות לפעולה או להימנעות מפעולה. בהיותה תסריט מפתח, הטראומה הלאומית מעצבת את תפיסת המציאות האינטואיטיבית של ישראליות וישראלים רבים. כך, ללא צורך להסביר את הדבר במילים מפורשות, הם מבינים שלא בא בחשבון להתנגד למדיניות "המלחמה עד לניצחון המוחלט", אפילו כאשר הכוונה למלחמה ללא יעדים ריאליים, ללא תאריך סיום וללא בלמים מוסריים. בהקשר זה, מרכיב נוסף שהופך את ההתמרה הרגשית של הפוליטי למנגנון אפקטיבי ומתוחכם הוא העיגון שלה במערכות יחסים משפחתיות וקהילתיות. עוד הרבה לפני אוקטובר 2023, תושבים החיים ביישובי הגבול של ישראל חשו פחד גדול למול האפשרות המאיימת של פלישה פלסטינית ובצל מתקפות הטיילים הבלתי פוסקות. הדרך שלהם להתמודד עם הפחד הזה הייתה לייחס חשיבות מרכזית לתפקידה של הקהילה. לדידם, העובדה שאנשים לא נשארים לבד, שהקהילות מאורגנות ודואגות לשלומם של הקשישים והבודדים ושומצב חירום א.נשים רבים מתנדבים לצאת לעזור, היא מקור חיוני של חוסן וביטחון. גם את החיילים המוצבים בקרבתם הם רואים כבני משפחה, כ"ילדים" וכחלק מהקהילה, ובהתאם לכך הם מטפלים בהם - למשל מבשלים להם ומזמינים אותם להתקלח בבתים. נטייה זו תורמת להימנעות מדיון בשאלות שנוגעות לניהול הצבאי והמדיני של הקונפליקט.^[8] השיקוע של מושג הביטחון המדיני ברגשות ובמערכות יחסים מייצר הבניה אינטואיטיבית של ביקורת פוליטית כבגידה ביחסים האינטימיים בינינו לקרובינו ולחברינו, וגם בינינו ובין המדינה שלנו; ומתוך כך הוא פועל כמנגנון אפקטיבי שחוסם את הישראלים מלבקר את האלימות של מדינת ישראל כלפי הפלסטינים. כי אם הצבא והמדינה הם חלק מאיתנו, אם החיילים הם המשפחה שלנו, וכמונו הם "פגיעים" ונמצאים בפוסט-טראומה מתמשכת, אזי הדבר המוסרי היחיד שעלינו לעשות הוא לדאוג להם, לטפל בהם, ובשום פנים ואופן לא להעביר עליהם ביקורת.

לסיכום, ההתמרה הרגשית של הפוליטי, בגרסה המוקצנת של שיח הטראומה הלאומית שאחרי אוקטובר 2023, אינה מתרחשת בחלל ריק. בצד היותה עלייה במדרגת ה"ריגושיזציה" הכללית המאפיינת את הקפיטליזם המאוחר, היא מהווה גם תוספת מתוחכמת למנגנוני ההכחשה והשתקה הישראליים, שהופכים את הניסיונות "לשבור שתיקה" לגבי האלימות הצבאית והמדינית הישראלית כלפי

הפלסטינים לאקט רדיקלי של התנגדות.^[9] תחת ממשלות הימין של האלף החדש, השתיקה אמנם לא רק וולונטרית; גופים ממומנים היטב מנטרים ביטויי התנגדות ומארגנים השתלחויות, שבמקרה של האזרחים היהודים אולי אינן מגיעות לסכנת פרנסה, חופש וחיים קיצוניים כמו במקרה של האזרחים הפלסטינים, אך בהחלט יש להן אפקט מצנן. ועדיין, צנזורה עצמית - שתיקה פנימית - היא אפקטיבית הרבה יותר. טראומה לאומית היא טאבו שמייצר אלם: כל ניסיון להתווכח איתה או לשים אותה בהקשר (מילה שבעצמה הוצאה אל מחוץ לשיח) נחווה כבגידה בקרובים אלינו בשעתם הקשה ביותר. וזה, בישראל הקולקטיביסטית, קו אדום מוסרי שרובנו איננו יכולות לחצות.

הערות שוליים

[1] ↑ Julia Lerner and Michele Rivkin-Fish, "On Emotionalization of Public Domains," *Emotions and Society* 3(1), 2021, pp. 3-14

[2] ↑ למעשה, הפוליטיזציה של הטראומה החלה הרבה לפני שנטבע מושג הטראומה הלאומית, בעקבות מאבקים של חיילים אמריקאים יוצאי מלחמת וייטנאם שתבעו הכרה בהיותם הלומי קרב, ובעקבותיהם מאבקייהן של נפגעות תקיפה מינית וקבוצות נפגעים נוספות על משאבים חומריים, בירוקרטיים וחברתיים. בישראל, ספציפית, נושא הטראומה הלאומית התבסס ביתר שאת סביב זיכרון טראומת השואה והנחלתה דרך תוכניות הלימודים והטקסים הלאומיים.

[3] ↑ עוד על המתח בין האישי לפוליטי בהקשר של טראומה לאומית ראו קרן פרידמן-פלג, **העם על הספה: הפוליטיקה של הטראומה בישראל**, ירושלים: מאגנס, 2014; אפרת אבן-צור, "מעבר לקורבנות ולפוגעים: התרומה של רעיונות פסיכואנליטיים על טראומה ועדות לביקורת האלימות הפוליטית", **תיאוריה וביקורת** 50, 2018, עמ' 351-369; עדנה לומסקי-פדר ואייל בן ארי, "השיח הפסיכולוגי ונירמול המלחמה בישראל", גבי שפר, אורן ברק ועמירם אורן (עורכים), **צבא שיש לו מדינה? מבט מחודש על יחסי התחום הבטחוני והתחום האזרחי בישראל**, ירושלים: כרמל, 2008, עמ' 276-300.

[4] ↑ Naomi Klein, "How Israel Has Made Trauma a Weapon of War," *The Guardian*, October 5, 2024

[5] ↑ Amalia Sa'ar and Hawazin Younis, *Diversity Under Fire: Palestinian Career Women in Israel* (in preparation)

[6] ↑ שם.

[7] ↑ שם.

[8] ↑ Sarai B. Aharoni, Amalia Sa'ar, and Alisa C. Lewin, "Security as Care: להרחבה ראו *Communitarianism, Social Reproduction and Gender in Southern Israel*," *Feminist Theory* 23(4), 2022, pp. 444-466; Amalia Sa'ar, Sarai B. Aharoni, and Alisa Lewin, "Emotionalising National Security,

.Depoliticising the Israeli-Palestinian Conflict," *Emotions and Society* 3(1), 2021, pp. 55-71

Tamar Katriel, *Defiant Discourse: Speech and Action in Grassroots Activism*, New York: Routledge, [↑][9]
2020

עמליה סער היא אנתרופולוגית ופעילת שלום פמיניסטית, פרופסור מן המניין באוניברסיטת חיפה.
